

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра загальноправових дисциплін

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему: «СПІВУЧАСТЬ І ПРИЧЕТНІСТЬ ДО ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ
ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

Студента 2 курсу, 8м групи,
спеціальності «Право»,
спеціалізації «Правове забезпе-
чення підприємницької діяльності»

_____ Ковгар Руслан
Валерійович

Науковий керівник
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри загальноправових
дисциплін

_____ Корягіна Анжела
Миколаївна

Гарант освітньої програми
кандидат юридичних наук,
професор

_____ Крегул Юрій
Іванович

Київ-2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. СПІВУЧАСТЬ ТА ПРИЧЕТНІСТЬ ДО ЗЛОЧИНУ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ.....	7
1.1. Основні ознаки, форми та види співучасті та причетності у злочині.....	7
1.2. Види співучасників у злочині.....	14
РОЗДІЛ II. ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ В СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ.....	22
2.1. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки злочинів у сфері підприємницької діяльності.....	22
2.2. Особливості співучасті та причетності в злочинах у сфері підприємницької діяльності.....	28
РОЗДІЛ III. ПРОБЛЕМИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СПІВУЧАСТЬ У ЗЛОЧИНАХ В СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	32
3.1. Проблеми кваліфікації злочинів в сфері підприємницької діяльності, вчинених у співучасті.....	32
3.2. Перспективи нормативного та правозастосовного розвитку інституту злочинів в сфері підприємницької діяльності.....	40
ВИСНОВКИ.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50

ВСТУП

Актуальність дослідження. Причетність до злочину — це така злочинна діяльність, яка пов'язана із вчиненням злочину іншою особою, але не є співучастю у ньому.

При причетності особа не сприяє виконавцю або іншим співучасникам злочину в досягненні злочинного результату.

Різниця між співучастю і причетністю полягає у тому, що при співучасті у наявності сукупні дії співучасників, які умисно вчиняються для досягнення єдиного суспільно небезпечного результату, тоді як причетність до злочину не детермінує діяльність виконавця й інших співучасників і не перебуває в причиновому зв'язку з кінцевим суспільно небезпечним наслідком.

Заздалегідь не обіцяне переховування злочину — це активна діяльність, яка полягає в необіцяному заздалегідь переховуванні злочинця, знарядь, засобів вчинення злочину, слідів злочину чи предметів, здобутих злочинним шляхом. Якщо такий вид пособництва викликає кримінальну відповідальність у всіх випадках, то при причетності до злочину кримінальна відповідальність настає тільки за переховування (заздалегідь не обіцяне) тяжкого або особливо тяжкого злочину (ч. ч. 4 і 5 ст. 12 КК). Переховування невеликої та середньої тяжкості злочинів не тягне кримінальної відповідальності.

Отже, навіть заздалегідь обіцяне повідомлення про достовірно відомий підготовлюваний або вчинюваний злочин не є співучастю. А недонесення як вид причетності виключено в новому КК і не становить складу злочину.

Беручи до уваги вищенаведене, актуальність даного дослідження є очевидною.

Предметом дослідження є співучасть і причетність до злочинів у сфері підприємницької діяльності.

Об'єктом дослідження є процес реалізації співучасті і причетності до злочинів у сфері підприємницької діяльності.

Метою роботи є встановлення співучасті і причетності до злочинів у сфері підприємницької діяльності.

Для вивчення даної теми ставляться **наступні завдання:**

- проаналізувати основні ознаки, форми та види співучасті та причетності у злочині;
- розкрити види співучасників у злочині;
- дослідити об'єктивні та суб'єктивні ознаки злочинів у сфері підприємницької діяльності;
- визначити особливості співучасті та причетності в злочинах у сфері підприємницької діяльності;
- узагальнити проблеми кваліфікації злочинів в сфері підприємницької діяльності, вчинених у співучасті;
- обґрунтувати перспективи нормативного та правозастосовного розвитку інституту злочинів в сфері підприємницької діяльності.

Методи дослідження складають загальнотеоретичні методи та підходи до визначення співучасті і причетності до злочинів у сфері підприємницької діяльності. Теоретичне значення мало застосування системно-структурного методу, який сприяв визначенню видів співучасників у злочині.

Метод моделювання застосовано при розробленні пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення законодавства і практики його застосування.

У рамках зазначеного методологічного підходу використано також формально-логічний метод, за допомогою якого досліджувалися законодавство що регулює злочини у сфері підприємницької діяльності. На цих методологічних засадах здійснювалися збір, обробка та аналіз емпіричного матеріалу.

Емпіричною базою дослідження стало дійсне законодавство України, у ході дослідження опрацьовувалися також монографічна та навчальна література.

Аналіз досліджень та публікацій. Дане питання досліджувалося у працях: Александров Ю.В., Андрушко П.П., Василяка О. К., Дудуров О.О., Баулін Ю. В., Борисов В. І., Бойко А. М., Клименко В.А., Киричко В.М., Перепелиця О.І., Тютюгін В. І., Смаль І.В. та інші.

Структура дослідження має три розділи та шість підрозділів, загальні висновки і список використаних джерел. Об'єм роботи становить 56 сторінок.

РОЗДІЛ І

СПІВУЧАСТЬ ТА ПРИЧЕТНІСТЬ ДО ЗЛОЧИНУ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

1.1. Основні властивості, форми та види співучасті та причетності у злочині

У науковій літературі є різні визначення поняття співучасті.

Більшість дослідників пропонувало включити до визначення співучасті вказівку про умисний характер вчинюваного злочину. Враховуючи вищезгадане, слід зазначити, що стаття Загальної частини Кримінального кодексу України про поняття співучасті має універсальне значення і поширюється на всі випадки вчинення умисного злочину спільними зусиллями декількох суб'єктів.

Відповідно, передбачені статтями Загальної та Особливої частин Кримінального кодексу України злочинні організації є проявами співучасті.

Як зазначає Дудоров О.О., з одного боку, вони мають загальні властивості — участь у злочині двох чи більше осіб, спільний та умисний характер діяльності винних, а з іншого — мають деякі специфічні, конструктивні особливості, що відрізняються одна від одної [27, с. 169].

Таким чином, поняття співучасті, що міститься у диспозиції ст. 26 КК, — це узагальнена характеристика всіх проявів спільної злочинної діяльності. Отже, група осіб, група осіб за попередньою змовою, організована група і злочинна організація (ст. 28 КК України), а також злочинна організація (ст. 255 КК України), банда (ст. 257 КК України), терористична група чи терористична організація (ч. 1 ст. 2583 КК України) і воєнізовані або збройні формування (ст. 260 КК України) співвідносяться із законодавчим формулюванням поняття співучасті як рід і вид [2].

Розрізняючи соціологічну і юридичну (кримінально-правову) характеристику спільної злочинної діяльності декількох осіб, О.О. Пашенко

зазначає, що власне вчинення злочину в співучасті — не загальна і безумовна підстава посилення відповідальності співучасників, а обставина, що підлягає оцінці у кожному конкретному випадку [60, с. 210].

Кримінальна відповідальність співучасників визначається характером і ступенем фактичної участі кожного із співучасників у вчиненні злочину. В. О. Туляков зазначає, що співучасть за шкідливістю складових його дій і за небезпекою особистості самих співучасників є неоднорідною. Серед них зустрічаються активні організатори і підбурювачі, а частіше — пасивні суб'єкти, втягнені у злочин у зв'язку з недостатньою свідомістю. Оцінювати посягання всіх їх більш суворо, ніж аналогічні діяння суб'єкта, було б несправедливо [65, с. 98].

У співучасті злочин вчиняється набагато швидше й ефективніше, наприклад, у разі вчинення грабежу, розбійного нападу тощо, на відміну від тих випадків, коли у цих же часових межах діяв одноосібний суб'єкт. Яку злочинну волю та енергію не виявив би один індивід, він досягне злочинного результату повільніше, ніж при поєднанні зусиль з іншими індивідами. Діяльність осіб, які спільно вчиняють злочин, призводить до переваги в часі, ускладнює функції правоохоронних органів при затриманні злочинців «по гарячих слідах».

Нарешті, про підвищену суспільну небезпеку співучасті свідчить той факт, що при спільних діях у конфлікті із суспільством беруть участь декілька суб'єктів.

Формуються антисоціальні зв'язки між співучасниками і створюється своєрідне злочинне підпілля для організованої злочинності.

Співучасть як особливий різновид злочинної діяльності — це не просто випадковий збіг злочинних дій декількох осіб, які одночасно посягають на один і той самий об'єкт, а соціально найнебезпечніша форма вчинення злочину, коли на досягнення злочинного результату спрямовано зусилля двох або більше суб'єктів злочину.

Співучасть є тим небезпечнішою, якщо злочин вчиняється групою, у

складі якої виокремлюється фігура організатора, за допомогою діяльності (ретельна підготовка, планування, маскування, приховання слідів тощо) якого не тільки полегшується вчинення конкретного злочину, але й підвищується рівень співорганізованості учасників групи, роблячи її більш стійкою, згуртованою, зорієнтованою на вчинення більш зухвалих і тяжких (особливо тяжких) злочинів.

Тому законодавче формулювання співучасті у злочині у чинному Кримінальному кодексі України відображає як юридичні, так і психологічні особливості, що характеризують сутність розглядуваного інституту: умисна спільна участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину [51, с. 79].

Стаття 26 Кримінального кодексу України України дозволяє виокремити всі необхідні властивості, що характеризують інститут співучасті у злочині:

- у вчиненні злочину беруть участь декілька суб'єктів злочину (два або більше);
- діяльність цих суб'єктів є спільною;
- діяльність зазначених осіб є умисною;
- співучасть є можливою у вчиненні тільки умисного злочину [2].

У теорії кримінального права прийнято розрізняти об'єктивні та суб'єктивні властивості співучасті. Перші дві із зазначених вище належать до об'єктивних, а наступні дві — до суб'єктивних властивостей.

Перша об'єктивна властивість припускає участь у злочині двох і більше суб'єктів, тобто законодавець свідомо вживає термін «суб'єкт злочину», вкладаючи в нього суворо фіксований зміст: це фізична осудна особа, що досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність.

Другою об'єктивною властивістю співучасті у злочині є спільність вчинення злочину чи злочинної діяльності.

Для співучасті, крім кількісної властивості, необхідно встановити, що винні брали саме спільну участь у вчиненні одного й того ж самого злочину, і

виключити простий збіг діяльності декількох осіб, кожна з яких вчиняє злочин самостійно.

Встановлення об'єктивних властивостей співучасті заздалегідь не впливає на вирішення характеру кримінальної відповідальності для осіб, які вчинили злочин саме у співучасті. Для цього необхідно встановити наявність властивостей, що характеризують спільну діяльність винних із внутрішньої (суб'єктивної) сторони.

У законодавстві України про кримінальну відповідальність міститься чітка вказівка на те, що співучастю у злочині визнається умисна спільна участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину [24, с. 215].

При вчиненні будь-якого виду злочину умисел кожного співучасника складається з інтелектуальних елементів, що включають:

- 1) усвідомлення суспільної небезпечності власного діяння;
- 2) усвідомлення суспільно небезпечного характеру діяння інших співучасників;
- 3) передбачення настання спільного злочинного наслідку, а також вольового моменту — бажання досягнення спільного злочинного результату або свідомому припущенні його настання.

Зміст умислу співучасників завжди є ширшим порівняно з умислом особи, яка діє одноосібно, оскільки він охоплює не тільки власну поведінку, але й участь у вчиненні злочину інших осіб.

Василяка О. К. підкреслює, що інтелектуальний момент умислу при співучасті в теорії кримінального права і правозастосовчій практиці одержав найменування взаємної поінформованості співучасників про злочинний характер і взаємозв'язок їхньої поведінки і виділяється як самостійна обов'язкова суб'єктивна властивостейа співучасті. Умовою узгодженості є поінформованість.

При цьому співучасть — це не будь-яка спільна діяльність, спрямована на вчинення злочину і здійснювана умисно двома або більше суб'єктами, а лише та, що визначається наявністю між співучасниками узгодженості дій —

змови [16, с. 181].

Взаємна погодженість волевиявлення співучасників як суб'єктивна властивостей співучасті полягає в тому, що особи виражають взаємний намір і бажання брати участь у вчиненні злочину. У цьому й полягає суб'єктивне вираження спільності, як психологічний зв'язок співучасників, що характеризує спільність їх діяльності із суб'єктивної сторони.

Погодженість, угода — це змова, з якої фактично й починається співучасть.

Таким чином, співучасть у злочині як особливий різновид злочинної діяльності відповідно до чинного законодавства України про кримінальну відповідальність визначається такими властивостейами:

1. Участь двох або більше осіб у вчиненні злочину (причому такі особи мають загальні властивості суб'єкта злочину).

2. Спільність діяльності винних, що припускає:

а) кореляційний зв'язок між співучасниками (обумовленість діяння одного співучасника злочинною поведінкою іншого);

б) об'єднання спільних зусиль співучасників на досягнення єдиного злочинного наслідку;

в) необхідний причинний зв'язок між злочинною діяльністю кожного із співучасників і злочинним результатом, що наступив.

3. Умисний характер спільної діяльності, що знаходить своє відображення у взаємній поінформованості і єдиному намірі співучасників вчинити злочин спільно.

Зазначу, що законодавство України при кримінальну відповідальність не має остаточного вирішення питання про форми (види) співучасті у злочині — воно не використовує понять «форма співучасті» чи «вид співучасті». Однак проблема форм співучасті має як практичне так і теоретичне значення [26, с. 89].

Дійсне законодавство про кримінальну відповідальність виокремлює чотири різновиди злочинних утворень (ст. 28 Кримінального кодексу

України). Однак постає закономірне питання: чи є вони формами співучасті? Проблема полягає в тому, що законодавець, як це зазначалося вище, поняття «форма співучасті» і «вид співучасті» не розкриває.

О.О. Дудоров, досліджуючи питання форм співучасті у злочині, зазначає, що під формою співучасті у злочині розуміється спосіб об'єднання співучасників злочину з відповідним розподілом між ними ролей та стійкістю суб'єктивних зв'язків між ними [27, с. 169].

За об'єктивним критерієм форми співучасті поділяють на просту співучасть і складну співучасть.

Проста співучасть (співвиконання, співвинність) передбачає таке організаційно-структурне утворення, при якому всі співучасники злочину виконують роль виконавців. Складна співучасть (або співучасть у вузькому розумінні слова) визначається розподілом ролей між співучасниками злочину, коли серед них виокремлюються поруч із виконавцем й інші фігури — організатор, підбурювач, пособник. Цю точку зору підтримують практично всі вітчизняні дослідники.

Завдання класифікації форм співучасті, на мою думку, полягає у відображенні різного ступеня суспільної небезпеки окремих випадків спільної злочинної діяльності, що обумовлюється не тільки об'єктивними, але й суб'єктивними моментами.

Закалюк А. П. стверджує, чим тіснішим, стійкішим є внутрішній зв'язок між співучасниками, тим вищим є ступінь суспільної небезпеки спільної злочинної діяльності.

Тому, беручи за підставу класифікації суб'єктивний критерій — ступінь взаємозв'язку спільно діючих осіб і розвиваючи погляди прихильників цього підходу, можна запропонувати такі форми співучасті:

1) співучасть без попередньої змови і 2) співучасть за попередньою змовою [30, с. 99].

Разом із тим, як свідчить практика, об'єднання у більш складні форми організації потребують різні злочинні групи. Для цього існують різні

причини. Одна з них пов'язана з посиленням конкуренції злочинних формувань.

Щоб вистояти в боротьбі із супротивними угрупованнями, потрібні згуртованість, кругова порука, внутрішня дисципліна. Звідси, чим вищим є ступінь організованості співучасників, тим більшою є суспільна небезпечність цього злочинного об'єднання, що й визначає необхідність виокремлення їх різновидів.

Виходячи із цього, можна вважати, що видами співучасті за попередньою змовою відповідно до чинного законодавства про кримінальну відповідальність є:

- 1) група осіб, утворена за попередньою змовою;
- 2) організована група;
- 3) злочинна організація.

Підставою для запропонованої класифікації, як зазначає Орловська Н., є ступінь зорганізованості злочинної групи, що визначає не тільки займане нею місце в системі злочинних груп, побудованої за властивістю зорганізованості, але й ступінь її суспільної небезпеки, що повинно враховуватися при кваліфікації спільно вчинених злочинів.

Така класифікація співучасті на форми й види уявляється практично значущою, оскільки відбиває конкретно названі в законі про кримінальну відповідальність випадки спільної злочинної діяльності.

Отже, можна зазначити, що, співучасть як особливий різновид злочинної діяльності — це не просто випадковий збіг злочинних дій декількох осіб, які одночасно посягають на один і той самий об'єкт, а соціально найнебезпечніша форма вчинення злочину, коли на досягнення злочинного результату спрямовано зусилля двох або більше суб'єктів злочину [56, с. 14].

Виходячи із законодавчого закріплення положень інституту співучасті у ст. 28 КК України, слід виокремлювати за суб'єктивним критерієм (ступінь взаємозв'язку спільно діючих осіб) такі форми співучасті:

1) співучасть без попередньої змови і 2) співучасть за попередньою змовою.

1.2. Види співучасників у злочині

На початку треба відзначити, що у ст. 27 Кримінального кодексу України вказано коло осіб, які визнаються співучасниками вчинення злочину. Так, співучасниками злочину, поряд із виконавцем, є організатор, підбурювач та пособник [2].

Модель організованої злочинної організації, на думку деяких учених, можна представити у вигляді своєрідної піраміди. Так, на верхівці пірамідальної структури злочинної організації перебуває керівник («дон», «батько»).

Керівництво організацією він здійснює за допомогою свого радника, який контактує з керівниками загонів («капітанами», «бригадирами»).

У підпорядкуванні останніх можуть бути керівники груп («лейтенанти»). Вони безпосередньо керують діяльністю рядових членів угруповання («биків», «торпед»).

Діяльність груп, як норма, спеціалізована — одні займаються вимаганням, другі — наркобізнесом, треті — торгівлею зброєю тощо. У найбільш організованих угрупованнях утворюються спеціальні групи (або виділяються конкретні особи), обов'язком яких є виконання вироків.

У структурі злочинної організації обов'язково створюється підрозділ для забезпечення внутрішньої охорони, а також ведення розвідки та контррозвідки.

Розвиток організованої злочинності обов'язково призводить до необхідності появи в структурі злочинної організації осіб, функцією яких є проведення фінансово-економічної діяльності — робота з грішми мафії, їх відмивання, вкладення у найперспективніші галузі як легального, так і тіньового бізнесу [59, с. 8].

Виконавцем (співвиконавцем) злочину відповідно до ч. 2 ст. 27 Кримінального кодексу України є особа, яка у співучасті з іншими суб'єктами злочину безпосередньо чи шляхом використання інших осіб, що відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності за скоєне, вчинила злочин, передбачений цим Кодексом [2].

Таким чином, в українському законодавстві існує три види виконавства: безпосереднє, співвиконавство і посереднє виконавство. Виконавець — це особа, яка безпосередньо (за законодавчим визначенням) виконує функції (бездіяльність), що складають об'єктивну сторону складу злочину.

Виходячи із цього, для визнання особи, яка вчинила злочин, його виконавцем, співучасник має виконати повністю або хоча б частково функції, що входять до об'єктивної сторони складу злочину.

Однак слід сказати, що законодавець, визначаючи об'єктивну сторону різних складів злочинів, робить це неоднаково, використовуючи різні прийоми законотворчої техніки у сфері кримінально-правового регулювання.

З об'єктивної сторони діяльність виконавця може бути виражена у виконанні повністю або частково дій або бездіяльності, що входять до об'єктивної сторони складу злочину, або у вчиненні злочину з використанням інших осіб, які не підлягають кримінальній відповідальності. Із суб'єктивної сторони діяльність виконавця може виконуватися як із прямим, так і з непрямим умислом [63, с. 125].

У разі безпосереднього вчинення злочину особами, лише одна з яких має спеціальні властивості суб'єкта злочину, функції останнього підлягають кваліфікації як функції виконавця, а функції особи, яка такими властивостями не володіє, кваліфікуються за нормами ст. 27 КК України.

Відповідно до цієї статті особа, яка не є суб'єктом злочину, але брала участь у вчиненні злочину, передбаченого цією статтею, підлягає кримінальній відповідальності за цей злочин як його організатор, підбурювач або пособник.

Організатор — це особа, яка організувала вчинення злочину (злочинів) або керувала його (їх) підготовкою чи вчиненням.

Організатором також є особа, яка утворила організовану групу чи злочинну організацію або керувала нею, або особа, яка забезпечувала фінансування чи організовувала приховування злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації (ч. 3 ст. 27 Кримінального кодексу України) [2].

Організатор — це ініціатор чи керівник підготовки вчинення злочину. Деякі автори іноді виділяють таку фігуру, як ініціатор злочину. Законодавець не пішов шляхом виділення такого співучасника, оскільки ініціатором злочину, власне кажучи, є підбурювач або організатор. Організатор підбирає учасників злочину, розподіляє ролі між співучасниками, розробляє плани злочинної діяльності тощо.

Слід зазначити, що серед усіх співучасників організатор — це найнебезпечніший злочинець, що має враховуватися під час призначення йому покарання. З об'єктивної сторони діяльність організатора є можливою тільки в активному прояві. Це безпосередньо впливає із самого змісту терміна «організатор».

Слово «організатор» бере свій початок від французького слова *organizo*, що означає:

- 1) внутрішню упорядкованість, погодженість, взаємодію більш-менш диференційованих і автономних частин цілого, обумовлених його будовою;
- 2) сукупність процесів чи дій, що приводять до утворення й удосконалювання взаємозв'язків між частинами цілого;
- 3) об'єднання людей, які спільно реалізують програму та мету і діють на підставі певних норм та процедур [45, с. 178].

Киричко В.М., Перепелиця О.І. зазначають, що організатор злочину може діяти не тільки у складі організованої групи, але й за співучасті з розподілом ролей, коли злочин вчиняється групою осіб за попередньою змовою.

Організація вчинення злочину означає керівництво підготовкою конкретного злочину. Можна виокремити такі функції при здійсненні цієї діяльності:

- а) підшукування й залучення учасників до спільної діяльності з підготовки і вчинення злочину;
- б) визначення об'єкта злочинного посягання;
- в) розподіл між співучасниками функціональних обов'язків (ролей);
- г) розробка плану вчинення злочину та інструктування учасників злочину;
- ґ) визначення місця, часу, засобів, способів вчинення злочину;
- д) створення сприятливих умов для його вчинення;
- е) забезпечення учасників зброями і засобами вчинення злочину;
- є) спрямування спільних зусиль на його вчинення;
- ж) розробка заходів із приховання зброяць і слідів злочину, а також цінностей, здобутих злочинним шляхом [34, с. 428].

Головним фактором у суб'єктивних моментах діяльності організатора, є намір руками інших осіб чи за їх допомогою вчинити злочин.

Організаційна діяльність, спрямована на вчинення конкретного злочину, є можливою лише з прямим умислом. Цю точку зору підтримують сьогодні більшість учених.

Умисел організатора злочину включає:

- а) усвідомлення того, що він поєднує інших осіб і направляє їх зусилля на вчинення злочину;
- б) усвідомлення того, як злочин скоюється іншими співучасниками під його керівництвом, тобто свідомість характеру спільних злочинних дій;
- в) передбачення суспільно небезпечних наслідків;
- г) бажання настання таких наслідків.

Третій вид співучасників становлять підбурювачі, чи, як їх іноді називають в юридичній літературі, інтелектуальні винуватці. Цей вид визначається самостійними рисами, що усувають можливість визнати його

організатором, пособником чи виконавцем.

Підбурювач — це особа, яка схилила іншу особу до вчинення злочину. Схиляючи виконавця до вчинення злочину, підбурювач, як правило, сам не бере участі в його безпосередньому вчиненні. З об'єктивної сторони підбурювання завжди полягає в функції. Ці функції в законі (ч. 4 ст. 27 КК України) описані як схиляння іншого співучасника до вчинення злочину умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином [30, с. 99].

Підбурювач виконує певні активні функції, спрямовані на схиляння конкретної особи (осіб) до вчинення злочину. Це не агітація і не пропаганда. Він переконує в необхідності вчинити злочин конкретну особу. Так, наприклад, схиляння неповнолітнього до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів (ч. 2 ст. 315 Кримінального кодексу України) або одурманюючих засобів, які не є наркотичними, психотропними чи їх аналогами (ст. 324 Кримінального кодексу України), полягає у вчиненні умисних ненасильницьких дій (умовляння, залякування, пропонування, давання порад тощо), спрямованих на збудження у неповнолітнього бажання вжити цих засобів (речовин) хоча б один раз. Для підбурювання недостатньо самого вчинення дій, спрямованих на схиляння іншої особи до вчинення злочину, необхідно також, щоб ця особа погодилася виконати пропозицію підбурювача.

Об'єктивною сутністю підбурювання є вплив на волю особи з метою схиляння її до вчинення злочину. При цьому (психічний вплив не повинний паралізувати її волю. Вона має бути суб'єктом, який діє вільно.

Із суб'єктивної сторони підбурювання може бути тільки умисним. Збуджуючи в іншої особи рішучість вчинити злочин, підбурювач завжди усвідомлює суспільно небезпечний характер своїх дій і передбачає їх наслідки.

Дудоров О. О. вказує, що вольова сторона діяльності підбурювача полягає в бажанні вчинення злочину виконавцем і настання злочинного результату. Підбурюючими функції можуть бути визнані лише у тому разі,

якщо суб'єкт закликає до вчинення конкретно визначеного злочину [24, с. 215].

Пособник злочину. Поширеність злочинів, що виконуються у співучасті, багато в чому визначається діяльністю пособників, які сприяють злочинній поведінці інших осіб.

Пособником є особа, яка порадами, вказівками, наданням засобів чи знарядь або усуненням перешкод сприяла вчиненню злочину іншими співучасниками, а також особа, яка заздалегідь обіцяла переховати злочинця, знаряддя чи засоби вчинення злочину, сліди злочину чи предмети, здобуті злочинним шляхом, придбати чи збути такі предмети, або в інший спосіб сприяти приховуванню злочину (ч. 5 ст. 27 Кримінального кодексу України) [2].

Сприяння вчиненню злочину порадами чи вказівками полягає у наданні іншим співучасникам інформації щодо найбільш прийнятних місця, часу, способів вчинення злочину та інших обставин, що є необхідною для реалізації спільних злочинних намірів.

Фізичне пособництво полягає у вчиненні діяння, що допомагає виконавцю виконати об'єктивну сторону при вчиненні злочину. Наприклад, передача виконавцю зброї для вчинення вбивства, знарядь для відкриття сейфа, відключення сигналізації, тобто надання засобів чи знарядь, усунення перешкод для вчинення злочину іншими співучасниками.

Закон передбачає два види фізичного пособництва:

- 1) надання засобів чи знарядь для вчинення злочину;
- 2) усунення перешкод для вчинення злочину іншими співучасниками.

Пособництво має бути дійсним сприянням злочину, але може бути й співучастю у злочині надання допомоги, якою не скористався виконавець або яка була занадто незначною і не могла якось вплинути на розвиток причинного зв'язку.

При встановленні пособництва принципове значення має час його здійснення. За змістом ч. 5 ст. 27 КК пособництво може бути зроблено або до

початку виконання злочину, або в момент його вчинення, але у будь-якому випадку до фактичного його закінчення.

У поодиноких випадках пособництво є можливим до того, як індивідуалізувався виконавець, або коли підбурювач спочатку умовив пособника надати йому знаряддя чи засоби злочину, для якого він ще не підшукав виконавця [15].

Беніцький А. С. говорить, що при цьому варто мати на увазі, що у всіх таких випадках ініціатива вчинити злочин виникає не у пособника.

Однак, якщо виконавець так і не визначився і відмовився від злочину, то функції пособника кваліфікуються як готування, оскільки необхідна умова пособництва — заподіяння злочинного наслідку. Не є співчастю надання допомоги, якою виконавець не скористався або яка була настільки незначною, що не могла вплинути на розвиток причинного зв'язку.

Пособництво у більшості випадків є вчиненням будь-яких дій, але, в принципі, не можна заперечувати можливості бездіяльності, якщо пособник умисно не використав обов'язку діяти.

Однак пособництво у злочинах, вчинених шляхом бездіяльності, завжди має бути активним.

У більшості таких випадків є можливим інтелектуальне пособництво, крім злочинів, об'єктивна сторона яких виражається не тільки шляхом дій, але й шляхом бездіяльності.

Отже, на відміну від підбурювання, з об'єктивної сторони пособництво може виражатися як у діях, так і в бездіяльності.

Пособник сприяє виконавцю у вчиненні злочину, створюючи своїми діями реальну можливість його здійснення.

Умисел пособника визначається:

а) усвідомленням суспільнонебезпечного характеру злочину, що вчиняється за його допомогою;

б) передбаченням суспільно небезпечних злочинних наслідків, що наступили в результаті спільних з виконавцем дій;

в) бажанням чи свідомим допущенням настання таких злочинних наслідків [12, с. 33].

Отже, співучасть як особливий різновид злочинної діяльності — це не просто випадковий збіг злочинних дій декількох осіб, які одночасно посягають на один і той самий об'єкт, а соціально найнебезпечніша форма вчинення злочину, коли на досягнення злочинного результату спрямовано зусилля двох або більше суб'єктів злочину

Співучасниками злочину, поряд із виконавцем, є організатор, підбурювач та пособник.

Виконавцем (співвиконавцем) злочину відповідно до ч. 2 ст. 27 Кримінального кодексу України є особа, яка у співучасті з іншими суб'єктами злочину безпосередньо чи шляхом використання інших осіб, що відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності за скоєне, вчинила злочин, передбачений Кримінальним кодексом України [2].

Організатором є особа, яка утворила організовану групу чи злочинну організацію або керувала нею, або особа, яка забезпечувала фінансування чи організовувала приховування злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації.

Підбурювач — це особа, яка схилила іншу особу до вчинення злочину. Підбурювач виконує певні активні функції, спрямовані на схилення конкретної особи (осіб) до вчинення злочину.

Пособником є особа, яка порадами, вказівками, наданням засобів чи знарядь або усуненням перешкод сприяла вчиненню злочину іншими співучасниками, а також особа, яка заздалегідь обіцяла переховати злочинця, знаряддя чи засоби вчинення злочину, сліди злочину чи предмети, здобуті злочинним шляхом, придбати чи збути такі предмети, або в інший спосіб сприяти приховуванню злочину.

РОЗДІЛ II

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ В СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

2.1. Об'єктивні та суб'єктивні властивості злочинів у сфері підприємницької діяльності

Об'єкт злочинів у сфері підприємницької діяльності можна у найзагальнішому вигляді визначити як суспільні відносини в сфері підприємницької діяльності.

Науковці по різному визначали родовий об'єкт злочинів у сфері господарської діяльності, зокрема, як:

- незаконна господарська діяльність;
- суспільні відносини у сфері економіки (економічної діяльності);
- весь конгломерат відносин, що складаються в процесі руху коштів, речей, прав, дій у сфері цивільного обороту країни;
- існуюча система господарювання;
- суспільні відносини, що утворюють систему господарювання.

На користь системи господарювання, як родового об'єкту господарських злочинів, схиляється також і В. О. Навроцький, але, конкретизуючи при цьому, що система господарювання включає в себе:

1) сукупність галузей виробництва і праці, в яких створюється суспільний продукт, та в яких відбувається його розподіл та обмін. Це промисловість, сільське господарство, транспорт, зв'язок, торгівля, обслуговування тощо;

2) принципи, на основі та з використанням яких функціонують окремі галузі виробництва, праці та народне господарство в цілому [52, с. 217].

В свою чергу, О. К. Васіляка дає своє визначення родового об'єкта злочинів у сфері господарської діяльності.

А саме, родовим об'єктом даних злочинів є система і порядок охоронюваних законом суспільних відносин, які виникають і існують у процесі діяльності суб'єктів господарювання у сфері соціального будівництва, спрямованої на виготовлення і реалізацію продукції, виконання робіт або надання послуг вартісного характеру, і служать основою здійснення підприємницької та іншої економічної діяльності [16, с. 181].

Вивчаючи дану проблему, стає очевидно, що судження науковців з приводу родового об'єкта далеко не однозначні. Така неоднозначність обумовлюється невідповідністю окремих положень закону про кримінальну відповідальність положенням чинного господарського законодавства.

Сукупність господарських відносин та інститутів, які організують ці відносини, утворюють єдину систему, до якої належать підприємницька діяльність, банківська діяльність та інші види господарської діяльності.

Зокрема, Господарський кодекс України визначає предметом свого регулювання господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання.

У ст. 3 Господарського кодексу України господарською діяльністю визнається діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, яка спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність [3].

Під господарською діяльністю у розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

Разом з тим, відповідно до ст. 4 Господарського кодексу, фінансові відносини, що виникають у процесі формування бюджетів усіх рівнів, взагалі не можуть бути предметом регулювання господарського законодавства [3].

Тобто, діяльність, пов'язана з формуванням бюджетів та їх виконанням (мобілізація, розподіл, перерозподіл й використання) не вважається господарською.

Однак, злочини, що виконуються у сфері державних фінансів, зокрема, нецільове використання бюджетних коштів (ст. 210), видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету (ст. 211), ухилення від сплати податків (ст. 212), перебувають у розділі «Злочини у сфері господарської діяльності» Особливої частини КК [2].

Зазначена вище колізія положень Кримінального і Господарського кодексу дали обґрунтовану підставу Н. О. Гуторовій, яка досліджувала проблеми кримінально-правової охорони державних фінансів, визначити родовим об'єктом розглядуваних злочинів державні фінанси як сукупність відносин, які складаються у процесі фінансової діяльності держави щодо мобілізації, розподілу, перерозподілу й використанню централізованих та децентралізованих грошових коштів суспільного призначення.

Проте, за існуючого стану законодавства, родовим об'єктом злочинів в сфері господарської діяльності потрібно визначити суспільні відносини, що виникають у процесі виробництва всією сукупністю галузей господарства суспільного продукту, його розподілу та обміну, виконання робіт та надання послуг вартісного характеру, а також в процесі формування та виконання бюджетів від результатів господарювання [34, с. 89].

Наведене визначення поняття родового об'єкта виглядає дещо узагальненим, тому, для більшої конкретизації в залежності від галузі виробництва або виду діяльності, в злочинах у сфері господарської діяльності виділяють ще й видові об'єкти, за якими і визначається їх система.

Як окремі напрямки або галузі, що потребують кримінально-правового захисту від злочинних проявів можна визначити наступні групи суспільних відпочин, що існують в межах всієї сфери господарювання: суспільні відносини у сфері кредитно-посередницької та банківської діяльності;

суспільні відносини зовнішньоекономічній діяльності; суспільні відносини у сфері підприємницької діяльності; суспільні відносини у сфері приватизації; суспільні відносини у сфері державних фінансів; суспільні відносини у сфері споживчого ринку.

Як зазначає Закалюк А. П., господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку, є підприємництвом.

З огляду на це, підприємницька діяльність — це дуже широка сфера діяльності, яка є одним із видів господарської та пов'язана з виробництвом, виготовленням та реалізацією продукції, виконанням робіт або наданням послуг суб'єктами господарювання.

Як свідчить практика, в процесі такої діяльності виконуються і інші види злочинів, наприклад, шахрайство (ст.190 КК України); привласнення або розтрата чужого майна (ст.191 КК України); заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою (ст.192 КК України); придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 198 КК України); умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції (ст. 227 КК України).

Тобто до числа злочинів, що посягають на відносини у сфері підприємницької діяльності, можуть входити різні злочинні діяння, у тому числі і ті, які не входять у розділ VII КК України «Злочини у сфері господарської діяльності» [30, с. 99].

Основні властивості підприємницької діяльності закріплені в ст. 42 Господарського кодексу України, як-то: самостійність, ініціативність, систематичність, здійснення на власний ризик, досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку суб'єктами господарювання (підприємцями).

Але все ж таки, визначення підприємницької діяльності, що міститься в зазначеній статті, не відображає всієї її багатогранності. У зв'язку з чим дуже важливо виявити та позначити риси і властивості підприємницької

діяльності.

З об'єктивного боку більшість злочинів у сфері господарської діяльності виконуються шляхом функції (наприклад, виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї, контрабанда, фіктивне підприємництво, протидія законній господарській діяльності, незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків тощо).

Бездіяльністю визначається об'єктивна сторона ухилення від повернення виручки в іноземній валюті, ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), ухилення від сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, порушення норм здачі дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння.

Абсолютна більшість диспозицій статей аналізованих злочинів віднесена законодавцем до бланкетних, оскільки для з'ясування їхнього змісту необхідно звертатися до законодавчих і інших нормативних актів інших галузей права, наприклад, бюджетного, підприємницького, банківського, митного, податкового тощо.

Побудовані злочини, передбачені ст.ст. 199-235 Кримінального кодексу України, із об'єктивної сторони по-різному [20, с. 184].

З моменту вчинення діяння є закінченими такі злочини, як не законне виготовлення, збут або використання державного пробірного клейма, виготовлення або перероблення з метою використання чи збуту, а також збут фальсифікованих вимірювальних приладів чи інструментів, незаконні функції щодо приватизаційних паперів тощо.

До об'єктивної сторони інших розглядуваних злочинів, таких, наприклад, як незаконне виробництво, експорт, імпорт, зберігання, реалізація та переміщення дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва, фіктивне банкрутство, доведення до банкрутства, незаконні функції у разі банкрутства тощо, крім діяння

обов'язково повинні входити наслідок у вигляді майнової шкоди та причинний зв'язок між діянням і наслідком.

Суб'єктивна сторона злочинів, які виконуються у сфері господарської діяльності, визначається тільки умисною формою вини.

Бойко А. М. вказує, що до обов'язкових властивостей суб'єктивної сторони деяких злочинів входять мотив і мета.

Так, фіктивне підприємництво є кримінально караним, якщо створення або придбання суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) здійснювалося з метою прикриття незаконної діяльності.

Доведення до банкрутства тягне кримінальну відповідальність за ст. 219 Кримінального кодексу України, якщо воно вчинене з корисливих мотивів, іншої особистої заінтересованості.

Суб'єкт злочинів, що посягають на суспільні відносини, які складаються у сфері господарської діяльності, — фізичні особи, які до моменту вчинення зазначених злочинів досягли 16-річного віку [14, с. 26].

Деякі з розглядуваних злочинів можуть вчинятися лише спеціальним суб'єктом, на що безпосередньо вказується у тексті кримінально-правових статей (наприклад, службова особа підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності або особа, яка здійснює господарську діяльність без створення юридичної особи (ст. 207), службова особа (ст. 210, 211), особа, яка зобов'язана сплачувати податки, збори (обов'язкові платежі) (ст. 212) тощо.

Отже, об'єкт злочинів у сфері підприємницької діяльності можна у найзагальнішому вигляді визначити як суспільні відносини в сфері підприємницької діяльності. Суб'єкт злочинів — фізичні особи, які до моменту вчинення зазначених злочинів досягли 16-річного віку. Суб'єктивна сторона злочинів визначається тільки умисною формою вини.

2.2. Особливості співучасті та причетності в злочинах у сфері підприємницької діяльності

Визначені нормативні властивості причетності контрастують із поняттям співучасті. Частина 5 ст. 27 Кримінального кодексу України розпочинається словами «Не є співучастью...» [2].

Отже, закон про кримінальну відповідальність прямо передбачає, що особи, причетні до вчинення злочину, у будь-якому разі не можуть визнаватися співучасниками.

Андрушко П.П. вказує на те, що співучасті і причетності притаманні спільні властивості. Зближує їх вже сам факт, що лише на певному етапі розвитку кримінального права саме з співучасті, а не з іншого інституту Загальної частини кримінального права була відокремлена причетність.

Важливою спільною властивістю причетності, і співучасті є форми, у яких можливе вчинення кожної з них. Загальновизнано у науці кримінального права, що діяльність окремих співучасників можлива як у формі активних дій, так і бездіяльності. Дане положення стосується і причетності. Після декриміналізації недонесення, причетність також може проявлятися у формі дій, а один з її видів — потурання — може бути вчиненим шляхом бездіяльності.

Другою важливою спільною рисою цих інститутів є обов'язкова участь двох суб'єктів злочину. Відповідно до ст. 26 КК України співучастью є умисна спільна участь двох або більше суб'єктів у вчиненні умисного злочину. Стосовно співучасті важливо, щоб кожен з співучасників був наділений усіма властивостями суб'єкту злочину.

У слідчій і судовій практиці зустрічаються помилки, коли один з учасників не є суб'єктом злочину, наприклад, не досягнув віку, з якого настає відповідальність за скоєне, але функції іншого спільника кваліфікують як злочин, вчинений за попередньою змовою групою осіб [9, с. 92].

Скасовуючи постановлені у кримінальній справі рішення колегія

суддів Судової палати з кримінальних справ Верховного Суду України зазначила «згідно з ст. 26 Кримінального кодексу України співучастю у злочині є умисна спільна участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину». Вирок суду змінено, оскільки вчинення засудженим злочину у сфері незаконного обігу наркотичних речовин за участю малолітньої дитини, яка не досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність за цей злочин, не можна кваліфікувати як вчинений групою осіб.

Іноді межу між причетністю і співучастю провести непросто. Якщо особа заздалегідь, ще до вчинення злочину, обіцяла вчинити функції, перераховані у ч. 6 ст. 27 Кримінального кодексу України, вона набуває статусу співучасника, про що прямо наголошено у ч. 5 цієї ж статті. Якщо такі діяння не обіцяні заздалегідь, то вони являють собою причетність до злочину. Але важливо, що йдеться саме про види причетності, а не про будь-які суспільно небезпечні посягання, вчинені у зв'язку з іншим злочином [6, с. 54].

Якщо особа заздалегідь обіцяє, що після вчинення злочину надасть у кримінальному провадженні завідомо неправдиві показання — співучасть відсутня, але відсутня і причетність.

Нормативне визначення співучасті є визначальним і для окреслення поняття причетності до злочину, хоча останнє по суті зводиться до перерахунку окремих видів причетності і порівняння їх з поняттям співучасті.

Так, відповідно до ч. 6 ст. 27 Кримінального кодексу України не є співучастю не обіцяне заздалегідь переховування злочинця, знарядь і засобів вчинення злочину, слідів злочину чи предметів, здобутих злочинним шляхом, або придбання чи збут таких предметів [2].

Однією з об'єктивних властивостей співучасті є причинний зв'язок між діяльністю кожного з співучасників і спільним для них усіх злочинним результатом.

Такий причинний зв'язок відсутній у причетності, за винятком потурання злочину на стафункції його готування, коли бездіяльність особи, зобов'язаної перешкодити можливому злочину перебуває у певному зв'язку із вчиненим безперешкодно злочинним посяганням.

Також причетність перебуває у причинному зв'язку з суспільно небезпечними наслідками основного посягання, якщо вона вчинена після початку первинного діяння, однак до його завершення. Особливо це стосується продовжуваних злочинів і злочинів з так званим матеріальних складом, коли настання суспільно небезпечних наслідків після вчинення діяння відтерміноване у часі.

Причетність є інститутом Загальної частини кримінального права, хоча її види є окремими кримінально-правовими деліктами. Особлива частина галузі визначає вичерпний перелік злочинів і покарання за їх вчинення. Безспірно при цьому, що поняття злочину, його матеріальні і формальні властивості належить до Загальної частини.

Беніцький А. С. підкреслив, що поняття причетності, її об'єктивні та суб'єктивні властивості належать до Загальної частини кримінального права і є підставою для визнання окремих складів злочинів видами причетності.

Адже інститут причетності складають декілька її видів. На сьогодні такий її вид як недонесення, відсутній, натомість з'явилися нові види причетності до злочину, наприклад, заздалегідь не обіцяне сприяння учасникам злочинних організацій (ст. 256 КК України). Вважаю, що поняття та властивості причетності, спільні для усіх її видів, повинні бути визначені на нормативному рівні в Загальній частині Кримінального кодексу України.

Поняттю причетності і переліку її видів слід присвятити окрему статтю в чинному Кримінальному кодексі України. Адже окремі властивості даного інституту у ч. 6 ст. 27 Кримінального кодексу України сформульовані фрагментарно і не відображають усіх існуючих видів причетності, а визначення останньої взагалі відсутнє на правовому рівні [12, с. 33].

Отже, об'єкт злочинів у сфері підприємницької діяльності можна у

найзагальнішому вигляді визначити як суспільні відносини в сфері підприємницької діяльності. Суб'єкт злочинів — фізичні особи, які до моменту вчинення зазначених злочинів досягли 16-річного віку. Суб'єктивна сторона злочинів визначається тільки умисною формою вини.

Причетність як інститут кримінального права до певного часу розвивалася в межах вчення про співучасть у злочині.

Співучасть передбачає спільну умисну участь двох і більше суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину, а у разі причетності основне (первинне) посягання вчиняється одним суб'єктом злочину, а причетне до нього діяння - іншим суб'єктом. Ці два суб'єкти не можуть збігатися в одній особі.

Суспільно-небезпечна діяльність співучасників перебуває у причинному зв'язку із спільним для усіх них злочинним результатом.

Такий зв'язок відсутній у причетності за винятком злочинного потурання.

Також причетність перебуває у причинному зв'язку з суспільно небезпечними наслідками основного посягання, якщо вона вчинена після початку первинного діяння, однак до його завершення.

Насамперед це стосується продовжуваних злочинів і злочинів з так званим матеріальних складом, коли настання суспільно небезпечних наслідків після вчинення діяння відстрочене у часі.

РОЗДІЛ III

ПРОБЛЕМИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СПІВУЧАСТЬ У ЗЛОЧИНАХ В СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Проблеми кваліфікації злочинів в сфері підприємницької діяльності, вчинених у співучасті

Законодавче забезпечення в кожній країні не ідеальне, та має свої прогалини.

Практика статей права не лише визначає ці проблеми, а й формує ідеї їх подолання. Тому потрібно визначити дані проблеми для того щоб мати уявлення як їх вирішити.

Проблемою є значний ступінь латентності злочинів в сфері підприємництва. Дану проблему можна розділи на дві частини:

- 1) неможливість реальної протифункції злочинності в сфері підприємництва, через недостатність підстав для притягнення до відповідальності, що сформоване недостатньо раціональною та ефективною взаємодією виконавчих та правоохоронних органів;
- 2) через значний ступінь латентності, виникає «дефіцит» судової практики, що у свою чергу сповільнює процес удосконалення правозастосування [6, с. 72].

В першій частині проблема кваліфікації криється в недосконалому застосуванні статей господарського законодавства як з боку контролюючих органів, що мають передавати дані правоохоронним органам, так і самих правоохоронних органів.

Така тенденція безпосередньо формує другу частину даної проблеми — дефіцит судової практики, а саме формування відносно невеликого проценту судової практики, оскільки, фактично, судова практика її аналіз та узагальнення є головними каталізаторами удосконалення права.

Можна звернути увагу, що відповідно до КПК більшість злочинів передбачені даним інститутом проводяться у формі приватного провадження, тобто захист своїх інтересів фактично перекладається на плечі самих суб'єктів господарювання, що у свою чергу також впливає на значний рівень латентності даної групи злочинів.

Окрім проблем правозастосовчого характеру на даний момент існує проблема «несправедливості», що виникає при притягненні до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів в сфері підприємництва.

В більшості випадків при вчиненні злочину в сфері підприємництва окрім фізичної особи також приймає участь і юридична особа, хоч опосередковано, як вказує Беніцький А. С. В рамках сформованих статей кримінального законодавства існує реальний та дуже явно виражений дисбаланс прав та обов'язків юридичних осіб в рамках кримінально-правових відносин.

Відповідно до ст. 18 Кримінального кодексу України суб'єктом злочину є лише фізична осудна особа, у той час як потерпілим, відповідно до ст.55 Кримінального процесуального кодексу України, може виступати як фізична особа, так і юридична особа [12, с. 33].

Отже складається ситуація, що збитки завдані кримінальним правопорушенням юридичній особі мають бути відшкодовані, у той час як збитки завдані юридичною особою, що, зауважу, має свій власний капітал, підлягають відшкодуванню особою яка діяла в інтересах юридичної особи і яку притягнуто до кримінальної відповідальності. Чи є даний підхід справедливим?

На сучасному етапі розвитку правої реальності світу існує 3 моделі впровадження кримінальної відповідальності для юридичних осіб. Україна використовує модель, яка передбачає, що фізична особа єдине вираження суб'єкта злочину, оскільки юридична особа не має власної волі. Відповідно до даної моделі фізична особа реалізує власний злочинний умисел, а юридична особи є лише знаряддям, а тому юридична особа піддається лише

заходам кримінально-правового характеру.

Закріплення даної моделі в Україні відбулось 23 травня 2013 року, Верховна Рада України прийняла Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб», який вступив в силу з 1 вересня 2014 року, що по суті, частково впровадив дану модель притягнення до відповідальності юридичних осіб, закріпивши підстави для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру [5].

Законодавець встановив вичерпний перелік статей, які передбачають підстави для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру.

Однією з підстав, визначених в ст. 96-3 Кримінального кодексу України, є вчинення злочину уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи. До злочинів, що підлягають застосуванню таких заходів було віднесено лише один злочин в сфері підприємництва, а саме ст. 209 КК, що не є логічним, оскільки під категорію функції «вчинених уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи» входять більшість діянь передбачених інститутом злочинів в сфері підприємництва, а також злочинів проти довкілля та деякі злочини в сфері виробництва.

Однак існують і окремі проблеми визначення суб'єкту злочину, через недосконалість правової техніки законодавця. Наприклад, при кваліфікації дій спеціального суб'єкта відповідно до ч. 3 ст. 206-2 Кримінального кодексу України [3].

Проблема криється в тому, що незважаючи на значну деталізацію положень щодо потерпілих (організація, підприємство установа, у той час, коли можна використати термін юридична особа, що охоплює дану тріаду, або навіть більш широке поняття «суб'єкти господарювання») законодавець взагалі не надає пояснень щодо якої саме службової особи іде мова: службову особу потерпілого (юридичної особи), чи службову особу винної

юридичної особи, яка протиправно придбаває таке майно, або навіть про службових осіб, які беруть/надають публічні послуги (зокрема нотаріусів).

Для більш наглядної демонстрації абсурдності ситуації наведемо статистику зібрану відповідно до даних Державного реєстру судових рішень.

Отже в рамках кримінального провадження за 2018 рік лише до 38 юридичних осіб було використано заходи кримінально правового характеру визначені ст.96-6 КК, у той час коли «фігурантами» кримінально проваджень було 91 юридична особа, 2016 році 126 юридичних осіб зазнали заходів кримінально-правового характеру з 196, а станом на 12.11.2017 року лише 64 юридичні особи піддавалися заходам кримінально-правового характеру з 117.

Однак зазначу, що для застосування даних засобів для всіх цих юридичних осіб підставою став п. 3 ч.1 ст. 96-3 КК: вчинення уповноваженою особою від імені юридичної особою будь-якого із злочинів передбачених у статтях 258-258-5 КК [14, с. 15].

Отже на практиці наслідків для юридичної особи, що задіяна в злочинному діянні немає.

Не є секретом той факт, що як норма особа, що притягається до кримінальної відповідальності є «учасником середньої ланки» і немає реальної можливості відшкодувати фактично завданих збитків державі та суспільству, таким чином відновлення справедливості не відбувається в рамках кримінального провадження, а тому було б доцільно розширити положення Розділу XIV-1 на всі злочини в сфері господарської діяльності визначені в Розділі 1) для реалізації мети кримінального провадження та судочинства.

Підсумовуючи вищезазначене, можна дійти до висновку, що в наявний в Україні механізм кримінально-правового механізму забезпечення кримінологічної безпеки підприємництва. На даному етапі розвитку наявна модель потребує ряд послідовних змін, що забезпечить ефективну боротьбу з наявними ризиками.

Основні наукові результати проведеного дослідження дали можливість

надати ґрунтовні роз'яснення та пропозиції вдосконалення щодо важливих наукових та практичних проблем злочинів в сфері підприємництва.

По-перше, аналіз теоретичних розробок показав, що в доктрині досі наявна полеміка щодо визначення поняття та системи злочинів в сфері господарської діяльності. Основна причиною наявності дискусії є співвідношення понять «економічна діяльність», «господарська діяльність» та «підприємницька діяльність», що грають центральну роль у визначенні об'єкту посягань [24, с. 215].

По-друге, ґрунтуючись на проаналізованій відкритій інформації ми підтвердили тези, що в Україні необхідні зміни в регулюванні підприємницької сфери механізмами кримінального законодавства, оскільки на даний момент, дані демонструють недовіру наявних на теперішній час способів боротьби з загрозами в сфері підприємництва.

По-третє, демонструючи наявні проблеми правової реальності сформовано ряд необхідних змін для підвищення раціональності та ефективності протифункції наявних ризиків.

Проведений аналіз демонструє наявну необхідність надання роз'яснень Верховним Судом України основним положень щодо кваліфікації злочинів, оскільки першим етапом забезпечення протифункції є забезпечення нормального застосування наявних статей.

Також реалії демонструють необхідність реформації моделі застосування кримінально-правових заходів щодо юридичної особи, оскільки одним із причин злочинності в сфері підприємництва є відсутність фактичної відповідальності, так як наявний механізм протифункції має значні прогалини, що використовуються правопорушниками.

Дудоров О. О. вказує, що поки що далека від вирішення притаманна чинному КК України фундаментальна проблема, яку можна позначити як довільність і відсутність уніфікації показників, що характеризують суспільно небезпечні наслідки і предмети злочинів у сфері господарської діяльності. Звертає на себе увагу та обставина, що науковці, демонструючи відсутність

системного підходу, не йдуть з цієї проблеми далі законодавця [26, с. 89].

Досліджуючи один або кілька «своїх» складів злочинів і пропонуючи для них абсолютно різні величини шкоди, дисертанти, як норма, особливо не переймаються виробленням єдиних підходів до визначення суспільно небезпечних наслідків злочинів у сфері господарської діяльності. Проте оптимізація відповідних параметрів, набуваючи вигляду їх уніфікації, має бути комплексною й охоплювати весь розділ VII Особливої частини Кримінального кодексу України.

Існуючу ситуацію з виробленням обґрунтованих вартісних критеріїв злочинності діянь у сфері господарської діяльності можна зрозуміти (але не виправдати): для вироблення цих критеріїв необхідним є проведення серйозних кримінологічних та емпіричних досліджень.

Інакше кажучи, маємо справу з одним із тих випадків, коли «метод розумної голови» фахівця з кримінального права для конструювання кримінально-правових заборон не може бути ефективним. Без проведення вказаних досліджень навряд чи вдасться подолати згадану довільність кількісних показників суспільної небезпеки господарських злочинів; також не буде дотримана чи не найактуальніша щодо економічних злочинних посягань вимога - вимога соціальної обумовленості кримінального закону [53, с. 26].

Смаль І.В. підкреслив, що проблематика кримінальної відповідальності за злочини у сфері господарської діяльності вважається однією з найскладніших у курсі Особливої частини кримінального права України не в останню чергу через чітко виражену бланкетність диспозицій відповідних кримінально-правових заборон - зв'язок останніх із положеннями регулятивного законодавства (величезного за обсягом, суперечливого і вкрай нестабільного).

Як і у випадку з вартісними характеристиками злочинів у сфері господарської діяльності, оптимізація позначення проявів бланкетності у кримінально-правових заборонах та усунення таких проявів повинна в ідеалі

охоплювати весь розділ VII Особливої частини Кримінального кодексу України. Тут може стати у нагоді вироблений Г. З. Яремко наскрізний підхід до вдосконалення статей Особливої частини КК України, значною мірою абстрагований від кримінально-правової характеристики окремих злочинів [63, с. 125].

До найбільш дискусійних у науці питань, пов'язаних зі складами конкретних злочинів у сфері господарської діяльності, варто віднести, зокрема, питання про:

- доцільність закріпленої у ст. 199 і ст. 224 Кримінального кодексу України диференційованої оцінки незаконних дій із державними та недержавними цінними паперами і можливість інкримінування зазначених статей у випадку підроблення цінних паперів, що існують у бездокументарній формі;
- кваліфікацію збуту підроблених грошей, поєднаного із заподіянням майнової шкоди чужій власності, і використання підроблених платіжних засобів, результатом чого став фактичний переказ грошових коштів або їх одержання готівкою;
- шляхи оптимізації кримінального законодавства, покликаного протидіяти обігу фальсифікованої і небезпечної продукції, у тому числі предметів, що імітують підакцизні товари, а також міцних спиртних напоїв домашнього вироблення;
- кримінально-правову оцінку ухилення від сплати скасованих податків, податків із доходів, одержаних злочинним шляхом, ухилення від сплати податків, не поєднаного з обманом, незаконних дій із заставленими активами, незаконного отримання бюджетного відшкодування ПДВ, зловживань податкових агентів, а так само необережної несплати податків і зборів;
- доцільність виокремлення заборони, присвяченої ухиленню від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне

страхування, і розуміння предмета злочину, передбаченого ст. 2121 Кримінального кодексу України;

- подолання притаманної ст. 210 Кримінального кодексу України казуїстичності та охоплення її диспозицією інших, близьких за суспільною небезпекою до безпосередньо названих у цій статті Кримінального кодексу України бюджетних правопорушень, включаючи порушення порядку здійснення міжбюджетних трансфертів;

- встановлення кола суб'єктів незаконного обігу дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва (ст. 2031 Кримінального кодексу України) і доведення до банкрутства (ст. 219 Кримінального кодексу України);

- доцільність запровадження кримінальної відповідальності за необережне банкрутство

- визначення кола предикатних діянь як джерел «брудних» доходів, обов'язковість кримінально-правової преюдиції стосовно складу злочину «легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» (ст. 209 Кримінального кодексу України) та його співвідношення зі складами злочинів, передбачених ст. 198 і ст. 306 Кримінального кодексу України;

- кримінально-правову оцінку незаконного використання податкової пільги; визначення шляхів удосконалення кримінально-правової охорони фондового ринку, а також заборон, присвячених зайняттю гральним бізнесом, фіктивному підприємництву, незаконному збиранню з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю, і незаконній приватизації державного і комунального майна.

Отже, проблеми у даній сфері можна розділи на дві частини:

- 1) неможливість реальної протифункції злочинності в сфері підприємництва, через недостатність підстав для притягнення до відповідальності, що сформоване недостатньо раціональною та ефективною взаємодією виконавчих та правоохоронних органів;

2) через значний ступінь латентності, виникає «дефіцит» судової практики, що у свою чергу сповільнює процес удосконалення правозастосування

3.2. Перспективи нормативного та правозастосовного розвитку інституту злочинів в сфері підприємницької діяльності

Нестабільність регулюючого законодавства у сфері господарювання також являється однією із проблем правового забезпечення підприємницької діяльності.

Щодо нестабільності регулюючого законодавства у сфері господарювання, то потрібно зазначити, що всі без винятку статті Розділу VII Кримінального кодексу України є бланкетними, це означає, що для кваліфікації діяння потрібно звертатися до відповідного господарсько-правового акта. Тобто потрібно опрацьовувати велику кількість нормативних актів у даній сфері.

Спершу розглянемо нормативні-правові акти для першої групи злочинів: «Діяння, що порушують принцип свободи підприємницької діяльності у межах закону». Правові засади злочинів у вигляді незаконної підприємницької діяльності, є нормативні правові акти, що безпосередньо визначають критерії «законної господарської діяльності», а також прями статтейи-заборони здійснення окремих видів діяльності. До таких актів відносяться:

Закони України: «Про підприємництво», «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню

розповсюдження зброї масового знищення», «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів», «Про банки і банківську діяльність», «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»

- Для другої категорії злочинів сфері підприємництва, а саме злочини у вигляді неправомірної підприємницької діяльності, правовою базою є нормативні правові акти, що передбачають порядок реєстрації, ліцензування та здійснення підприємницької діяльності, оскільки для кваліфікації діяння як злочин передбачений Кримінальним кодексом України статтями 205, 205-1, 212, 213 тощо, оскільки для встановлення неправомірності, необхідно визначити належний порядок здійснення такої діяльності. Таким чином для даної групи злочинів нормативні правовою базою є:

- Податковий Кодекс України

- Закони України: «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань», «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про металобрухт»

- Постанови Кабінету Міністрів України: від 23 листопада 2016 р. № 852 «Деякі питання ліцензування господарської діяльності з надання послуг і виконання робіт протипожежного призначення», «Про ліцензування освітніх послуг», від 30 березня 2016 р. № 256 «Деякі питання ліцензування будівництва об'єктів IV і V категорій складності»

- Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України 29.03.2016 № 524 «Про затвердження переліку обладнання та устаткування, які необхідно мати спеціалізованому підприємству та його приймальним пунктам або спеціалізованому металургійному переробному підприємству

при здійсненні операцій з металобрухтом» [6, с. 38].

Для встановлення факту вчинення злочинів віднесених до другої групи злочинів в сфері підприємницької «Діяння, що порушують принцип захисту економічної конкуренції» необхідно встановити які саме гарантії, надані державою суб'єкту підприємництва.

Першою гарантією держави в сфері підприємництва є забезпечення охорони від незаконних посягань та захист законної діяльності господарюючих суб'єктів. Так, у даному випадку, для кваліфікації дій необхідно визначити які вимоги є законними для господарської діяльності та порядок реалізації суб'єктних прав контрагента. В цьому випадку, окрім загальних для інституту актів слід звернутися до актів встановлення законності вимог до контрагента (ст. 206 Кримінального кодексу України), а також, в окремих випадках, наприклад, визначити право власності, порядок передачі, реєстрації майна (при вирішенні щодо кваліфікації діяння відповідно до ст. 206-2 Кримінального кодексу України) — Земельний Кодекс України.

Другою, не менш важливою, гарантією держави є забезпечення чесної та добросовісної конкуренції на ринку. Правовою базою для кваліфікації злочинів в сфері захисту добросовісної конкуренції (ст. 221, 223, 229, 232-1 Кримінального кодексу України) є:

- Закони України: «Про захист економічної конкуренції», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про інформацію».

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці» від 09.08.1993 № 611

- Наказ Правління Національного Банку України «Про затвердження Норм зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці» від 14.07.2006 № 267.

Останньою групою злочинів, відповідно до класифікації, є — діяння, що порушують принцип захисту споживача. Нормативно-правовою базою

кваліфікаційного процесу для даних злочинів є акти, що встановлюють права споживачів у широкому сенсі — користувачі товарів та послуг, що надаються відповідно до угоди. Оскільки до групи злочинів було віднесено ст. 227 та 232-2 Кримінального кодексу України, суб'єкту кваліфікації необхідно буде звернутися до таких нормативних актів: Закон України «Про захист прав споживачів» та нормативні-технічні вимоги, що визначені технічними документаціями конкретної продукції, оскільки при умисному виведенні на ринок України небезпечної продукції, продукція має не відповідати заявленим статтям, що визначені компетентним органом(і обов'язково призначення експертизи для встановлення даної невідповідності та небезпечності продукції) [15].

При кваліфікації діяння передбаченого ст. 232-2 Кримінального кодексу України, суб'єкт кваліфікації має встановити, яку інформацію має право отримати емітент, аби нормьно визначити предмет даного злочину. Правовою базою у даному випадку є: Закони України «Про цінні папери та фондовий ринок» та «Про акціонерні товариства».

Однак, окрім проблем великого об'єму правових та виробничих статей, виникає проблема значної нестабільності даних статей, що напряду впливають на кримінально-правові статтейи закріплені в Розділі VII Кримінального кодексу України. Яскравим прикладом може виступити ухвалений 2 грудня 2010 р. Податковий кодекс України, що потягнув за собою майже повну зміну об'єктивної сторони злочину, що як наслідок має невідповідність багатьох сформованих вже доктриною і практикою підходів до кримінально-правової оцінки порушень податкового законодавства, при відсутності будь-яких змін тексту ст. 212 Кримінального кодексу України.

Значну складність викликає також той факт, що через бланкетність статей описові складові більшості злочинів в підприємницькій діяльності містяться у спеціальних актах, наприклад, в Законі України «Про заборону грального бізнесу в Україні», або стаття 55-1 Господарського кодексу України «Фіктивна діяльність суб'єкта господарювання» тощо [25, с. 99].

Особливо гостро дана проблема виникає щодо кваліфікації діянь співучасників. Так, наприклад, Закон України «Про заборону грального бізнесу» передбачає форми здійснення гральним бізнесом: організація азартних ігор, надання доступу до приміщень з метою проведення азартних ігор, забезпечення інтерактивних закладів та безпосереднє проведення азартних ігор [4]. Аналізуючи наведені положення, можна сказати, що при виконанні будь-якої діяльності з перелічених особа фактично визначається виконавцем, не зважаючи на те, що по характеру діянь їх можна було б кваліфікувати, відповідно до ст. 27 Кримінального кодексу України, як пособник (забезпечення, надання приміщень), організатор (організація азартних ігор, створення та забезпечення місць проведення, тощо) і виконавець (безпосередньо особа, що проводить азартну гру). Відповідна ситуація складається і у випадках статей 203-1, 204, 205-1, 212 Кримінального кодексу України та інші [2].

Отже, проблеми у даній сфері можна розділи на дві частини:

- 1) неможливість реальної протифункції злочинності в сфері підприємництва, через недостатність підстав для притягнення до відповідальності, що сформоване недостатньо раціональною та ефективною взаємодією виконавчих та правоохоронних органів;
- 2) через значний ступінь латентності, виникає «дефіцит» судової практики, що у свою чергу сповільнює процес удосконалення правозастосування.

Як висновок слід зазначити, нормативні-правова база кваліфікаційного процесу злочинів в сфері підприємництва є дуже масивною і потребує ретельного вивчення суб'єктом кваліфікації, незважаючи на те, що дана група злочинів має загальні акти регулювання, майже кожне діяння при кваліфікації потребує звернення як мінімум до одного спеціального акту, що зумовлює складність та проблематику кваліфікації в цілому.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Таким чином, підсумовуючи вищенаведене, можна зазначити, що поперше, співучасть як особливий різновид злочинної діяльності — це не просто випадковий збіг злочинних дій декількох осіб, які одночасно посягають на один і той самий об'єкт, а соціально найнебезпечніша форма вчинення злочину, коли на досягнення злочинного результату спрямовано зусилля двох або більше суб'єктів злочину.

При вчиненні злочину групою осіб у складі якої є фігура організатора, яка виокремлюється за допомогою певної діяльності (ретельна підготовка, планування, маскування, приховання слідів тощо) якого не тільки полегшується вчинення конкретного злочину, але й підвищується рівень співорганізованості учасників групи, роблячи її більш стійкою, згуртованою, зорієнтованою на вчинення більш зухвалих і тяжких (особливо тяжких) злочинів в даному випадку співучасть є небезпечнішою.

Інститут співучасті у злочині виділяє властивості, що закріплені статтею 26 КК України:

- 1) у вчиненні злочину беруть участь декілька суб'єктів злочину (два або більше);
- 2) діяльність цих суб'єктів є спільною;
- 3) діяльність зазначених осіб є умисною;
- 4) співучасть є можливою у вчиненні тільки умисного злочину.

В теорії кримінального права розрізняють об'єктивні та суб'єктивні властивості співучасті.

Перші дві із зазначених вище належать до об'єктивних, а наступні дві - до суб'єктивних властивостей.

У законодавстві України про кримінальну відповідальність міститься чітка вказівка на те, що співучастю у злочині визнається умисна спільна участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину.

При вчиненні будь-якого виду злочину умисел кожного співучасника

складається з інтелектуальних елементів, що включають:

- 1) усвідомлення суспільної небезпечності власного діяння;
- 2) усвідомлення суспільно небезпечного характеру діяння інших співучасників;
- 3) передбачення настання спільного злочинного наслідку, а також вольового моменту — бажання досягнення спільного злочинного результату або свідомому припущенні його настання.

За об'єктивним критерієм форми співучасті поділяють на просту співучасть і складну співучасть.

Також існують такі форми співучасті:

- 1) співучасть без попередньої змови і 2) співучасть за попередньою змовою.

По-друге, співучасниками злочину, поряд із виконавцем, є організатор, підбурювач та пособник.

Виконавцем (співвиконавцем) злочину відповідно до ч. 2 ст. 27 КК України є особа, яка у співучасті з іншими суб'єктами злочину безпосередньо чи шляхом використання інших осіб, що відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності за скоєне, вчинила злочин, передбачений цим Кодексом.

Організатором є особа, яка утворила організовану групу чи злочинну організацію або керувала нею, або особа, яка забезпечувала фінансування чи організовувала приховування злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації.

Підбурювач — це особа, яка схилила іншу особу до вчинення злочину. Підбурювач виконує певні активні функції, спрямовані на схилення конкретної особи (осіб) до вчинення злочину.

Пособником є особа, яка порадами, вказівками, наданням засобів чи знарядь або усуненням перешкод сприяла вчиненню злочину іншими співучасниками, а також особа, яка заздалегідь обіцяла переховати злочинця, знаряддя чи засоби вчинення злочину, сліди злочину чи предмети, здобуті

злочинним шляхом, придбати чи збути такі предмети, або в інший спосіб сприяти приховуванню злочину.

По-третє, родовим об'єктом злочинів в сфері господарської діяльності потрібно визначити суспільні відносини, що виникають у процесі виробництва всією сукупністю галузей господарства суспільного продукту, його розподілу та обміну, виконання робіт та надання послуг вартісного характеру, а також в процесі формування та виконання бюджетів від результатів господарювання.

Об'єктом злочинів у сфері підприємницької діяльності можна у найзагальнішому вигляді визначити як суспільні відносини в сфері підприємницької діяльності.

З об'єктивного боку більшість злочинів у сфері господарської діяльності виконуються шляхом функції.

Бездіяльністю визначається об'єктивна сторона ухилення від повернення виручки в іноземній валюті, ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), ухилення від сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, порушення норм здачі дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння.

Абсолютна більшість диспозицій статей аналізованих злочинів віднесена законодавцем до бланкетних, оскільки для з'ясування їхнього змісту необхідно звертатися до законодавчих і інших нормативних актів інших галузей права, наприклад, бюджетного, підприємницького, банківського, митного, податкового тощо.

Суб'єктивна сторона злочинів, які виконуються у сфері господарської діяльності, визначається тільки умисною формою вини.

До обов'язкових властивостей суб'єктивної сторони деяких злочинів входять мотив і мета.

Так, фіктивне підприємництво є кримінально караним, якщо створення або придбання суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) здійснювалося з метою прикриття незаконної діяльності. Доведення до

банкрутства тягне кримінальну відповідальність за ст. 219 КК, якщо воно вчинене з корисливих мотивів, іншої особистої заінтересованості.

Суб'єкт злочинів, що посягають на суспільні відносини, які складаються у сфері господарської діяльності, – фізичні особи, які до моменту вчинення зазначених злочинів досягли 16-річного віку. Деякі з розглядуваних злочинів можуть вчинятися лише спеціальним суб'єктом, на що безпосередньо вказується у тексті кримінально-правових статей.

По-четверте, співучасті і причетності притаманні спільні властивості. Зближує їх вже сам факт, що лише на певному етапі розвитку кримінального права саме з співучасті, а не з іншого інституту Загальної частини кримінального права була відокремлена причетність.

Важливою спільною властивістю і причетності, і співучасті є форми, у яких можливе вчинення кожної з них. Загальновизнано у науці кримінального права, що діяльність окремих співучасників можлива як у формі активних дій, так і бездіяльності.

Другою важливою спільною рисою цих інститутів є обов'язкова участь двох суб'єктів злочину. Відповідно до ст. 26 КК України співучастю є умисна спільна участь двох або більше суб'єктів у вчиненні умисного злочину. Стосовно співучасті важливо, щоб кожен з співучасників був наділений усіма властивостями суб'єкту злочину.

Отже, якщо особа заздалегідь, ще до вчинення злочину, обіцяла вчинити функції, перераховані у ч. 6 ст. 27 КК України, вона набуває статусу співучасника, про що прямо наголошено у ч. 5 цієї ж статті. Якщо такі діяння не обіцяні заздалегідь, то вони являють собою причетність до злочину. Але важливо, що йдеться саме про види причетності, а не про будь-які суспільно небезпечні посягання, вчинені у зв'язку з іншим злочином.

По-п'яте, проблеми кваліфікації злочинів у сфері підприємницької діяльності можна виокремити такі: значний ступінь латентності злочинів в сфері підприємництва. Дану проблему можна розділи на дві частини:

- 1) неможливість реальної протифункції злочинності в сфері

підприємництва, через недостатність підстав для притягнення до відповідальності, що сформоване недостатньо раціональною та ефективною взаємодією виконавчих та правоохоронних органів;

2) через значний ступінь латентності, виникає «дефіцит» судової практики, що у свою чергу сповільнює процес удосконалення правозастосування.

В першій частині проблема кваліфікації криється в недосконалому застосуванні статей господарського законодавства як з боку контролюючих органів, що мають передавати дані правоохоронним органам, так і самих правоохоронних органів.

Однією із проблем правового забезпечення підприємницької діяльності являється нестабільність регулюючого законодавства у сфері господарювання.

Для кваліфікації діяння потрібно звертатися до відповідного господарсько-правового акта оскільки всі без винятку статті Розділу VII є бланкетними, а це і становить нестабільності регулюючого законодавства у сфері господарювання. Тому треба опрацювати велику кількість правових актів у цій сфері.

Значну складність викликає також той факт, що через бланкетність статей описові складові більшості злочинів в підприємницькій діяльності містяться у спеціальних актах, наприклад, в Законі України «Про заборону грального бізнесу в Україні», або стаття 55-1 ГК «Фіктивна діяльність суб'єкта господарювання» тощо. Особливо гостро дана проблема виникає щодо кваліфікації діянь співучасників.

Отже, наведені вище проблеми правового регулювання даного виду злочинів потребують певних змін для підвищення раціональності та ефективності протифункції наявних ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 24.07.2019).
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 24.07.2019).
3. Господарський кодекс України // від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 24.07.2019).
4. Про заборону грального бізнесу: Закон України від 2009, №1334-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1334-17> (дата звернення: 24.07.2019).
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб: Закон України від 23.05.2013 № 314-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-18> (дата звернення: 24.07.2019).
6. Актуальні проблеми кримінально-правової кваліфікації злочинів. Методичні вказівки до семінарських занять для підготовки магістрів за спеціальністю 081 «Право», спеціалізацією Кримінальна юстиція. (Суд. Прокуратура. Адвокатура) / Укл.: Берднік І. В. Чернігів: Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій Чернігівського національного технологічного університету. 2018. 87 с.
7. Александров Ю. В., Дудуров О. О., Клименко В. А. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник. 3-тє вид., переробл. та допов. К.: Атіка, 2009. 221 с.
8. Альошин Д. П. Форми співучасті в новому Кримінальному кодексі України: проблеми реалізації правових норм. Право і Безпека. 2002. № 1. С. 15-20.
9. Андрушко П. П. Кримінальна відповідальність за порушення

порядку здійснення господарської діяльності. К.: Юрінком Інтер, 2007. 288 с.

10. Анохіна Л. С. Проблеми класифікації форм співучасті у злочині. Форум права. 2008. № 1. С. 23-27.

11. Баулін Ю. В., Борисов В. І., Тютюгін В. І. та ін. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник 4-те вид., переробл. і допов. Х.: Право, 2010. 454 с.

12. Беніцький А. С. Причетність до злочину: проблеми кримінальної відповідальності. Луганськ, 2014. С. 33.

13. Берзін П.С. Незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг: аналіз складів злочину, передбаченого ст. 229 КК України: Монографія. - К., 2005. 316 с.

14. Бойко А. М. Теорія детермінації економічної злочинності в Україні в умовах переходу до ринкової економіки: автореф. дис. д-ра юрид. наук. Харків: Б. в., 2009. 40 с.

15. Бондаренко О. О., Юрчик І. О. Становлення і розвиток сучасних підходів до визначення поняття «економічна злочинність». Електронне наукове фахове видання Ефективна економіка. 2014. №11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_11_49

16. Василяка О. К. Хозяйственная деятельность как родовой объект уголовноправовой охраны по законодательству Украины / О. К. Василяка. // Вестник Самарской гуманитарной академии. Серия Право. 2013. №1. – С. 181–182.

17. Вереша Р. В. Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посіб. 2-ге вид. переробл. та допов. Станом на вересень 2011 р. К.: Центр учбової літератури, 2012. 320 с.

18. Вереша Р. В. Кримінальне право України. Загальна частина : навчальний посібник . Вид. 4-те, перероб. та доп. К. : Алерта, 2016. 364 с.

19. Вітрова Д. В. Деякі питання визначення вини як обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони сепаратизму. Проблеми законності. 2017. Вип. 137. С. 142-148.

20. Волинець Р. система злочинів у сфері господарської діяльності з урахуванням останніх змін кримінального законодавства / Р. Волинець // Підприємство, господарство і право. № 11. 2017. С. 184-189.

21. Галимов И. Г. Организованная преступность: тенденции, проблемы, решения / И. Г. Галимов, Ф. Р. Сундуков. Казань: ООО «Образцовая типография», 1998. С. 104–105.

22. Гаухман Л.Д.. Квалификация преступлений: закон, теория, практика. М.: АО "Центр ЮрИнфо", 2001. 448 с.

23. Головкін О. В. Групова злочинність та її попередження: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». К., 2005. 19 с.

24. Дудоров О. О. Законодавство України про кримінальну відповідальність за злочини в сфері господарської діяльності - час визначитися зі стратегією розвитку. Вісник Асоціації кримінального права України. Харків: Всеукр. громад. орг. «Асоці. кримін. права», 2015 N 2 (5). С. 215-263.

25. Дудоров О. О. Необережна несплата податків і зборів як кримінально-правова проблема та можливі шляхи її вирішення. Сучасна кримінологія: досягнення, проблеми, перспективи. -Харків:Право, 2016. С. 99-103.

26. Дудоров О. О. Обумовленість вдосконалення кримінального законодавства України законодавством Ради Європи і Європейського Союзу. Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 9-10 жовтня 2014 р. Х.: Право, 2014. С. 89-94.

27. Дудоров О.О. Злочини в сфері господарської діяльності: особливості кримінальної відповідальності. Вісник Асоціації кримінального права України. 2014. - №1. С. 169-175.

28. Дячкін О. П. Форми співучасті та їх значення для визначення суспільної небезпечності і кваліфікації злочинів. Право і суспільство. 2012.

№ 2. С. 206-214.

29. Жаровська Г. П. Співучасть у злочині за кримінальним правом України: дис... кавд. юрид. наук: 12.00.08. К.: Інститут держави і права ім. В.М.Корецького, 2004. - 211 с.

30. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн / А. П. Закалюк. К. : Вид. дім Ін Юре, 2007. Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. С. 99.

31. Зелинский А. Ф. Криминальная психология. К. : Юринком Интер, 2009. 203 с.

32. Кваша О. О. Організатор злочину. Кримінально-правове та кримінологічне дослідження. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2003. 216 с.

33. Кваша О. О. Зміст поняття "необхідна співучасть" у кримінальному праві України. Часопис Київського університету права. 2014. № 2. С. 274-277.

34. Киричко В.М., Перепелиця О.І. Злочини в сфері господарської діяльності за Кримінальним кодексом України та в судовій практиці: Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.Я. Тація. - Харків: Право, 2016. 784 с.

35. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів: Навч. посібник. - К.: Атіка, 2012. 341 с.

36. Кримінальне законодавство України: Законодавчі акти. Коментар. Офіційне тлумачення / Ред. кол.: Н. М. Гайдук, В. І. Андрейцев, В. К. Андрушко та ін.. -К.: Атіка, 2015. - 894 с.

37. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; За ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 2-ге вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2015. 480 с.

38. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / Юрій

Александров, Володимир Антипов, Микола Володько та ін., За ред. Миколи Мельника, Вадима Клименка; Нац. акад. внутрішніх справ України, Київський міжнародний ун-т, Київський юридичний ін-т МВС України. 3-тє, вид., переробл. та допов. К.: Юридична думка, 2014. 351 с.

39. Кримінальне право України. (Особлива частина): підручник / А. В. Байлов, О. А. Васильєв, О. О. Житній та ін.; за заг. ред. О. М. Литвинова. Х.: Вид-во ХНУВС, 2011. 572 с.

40. Кримінальне право України. Заг. част.: підруч. для студ. юрид. вузів і фак. / П. С. Матишевський, П. П. Андрушко, С. Д. Шапченко та ін.: за ред. П. С. Матишевського, П. П. Андрушка, С. Д. Шапченка. К.: Юрінком Інтер, 1997. 512 с.

41. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / відп. ред. Є. Л. Стрельцов. 5-тє вид. Х.: Одісей, 2010. 328 с.

42. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / за ред.: В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-е вид., переробл. і допов. Х.: Право, 2016. 456 с.

43. Кримінальне право України: Загальна частина / [Бажанов М. І., Сташис В. В., Тацій В. Я.]. К. Х.: Юрінком Інтер Право, 2011. 578 с.

44. Кримінальне право України: загальна частина: підруч. / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – [4-е вид., перероб. і допов.]. Х.: Право, 2010. 456 с.

45. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-тє вид., переробл. і допов. Х.: Право, 2016. 608 с.

46. Кримінальне право. Загальна частина: підручник / за ред.: А. С. Беніцький [та ін.]. К.: Істина, 2011. 1112 с.

47. Мельник М. Види співучасників за новим Кримінальним кодексом України. Право України. 2001. №11. С. 69-74.

48. Мельник М. І. Кримінальне право. Загальна частина: підручник / М. І. Мельник, В. А. Клименко. К.: Атіка, 2018. С. 139.

49. Мельничок В. М. Криміналістична характеристика вини. Судова практика. 2009. - № 5. С. 18-25.
50. Митрофанов І.І. Кримінальна відповідальність осіб, які вчинили злочин у співучасті: монографія / І.І. Митрофанов, Т. М. Слободяник. - Кременчук : Видавництво ПП Щербатих О.Б., 2009. 280 с.
51. Митрофанов І.І., Притула А.М. Співучасть у злочині: навч. посіб. О. Фенікс, 2012. 205 с.
52. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації: навч.посіб. К.: Юрінком Інтер, 2016. 512 с.
53. Некрасов В. А. Фіктивне підприємництво в системі створення злочинних технологій, що забезпечують можливість учинення злочинів у сфері господарської діяльності. Південноукраїнський правничий часопис. 2014. № 3. С. 26-31.
54. Нікіфоров В. Ю. Проблеми кваліфікації співучасників в організованій групі та злочинній організації. Форум права. 2008. № 1. С. 328-333.
55. Новицький Г. В. Поняття і форми співучасті у злочині за кримінальним правом України. К.: Вища школа, 2001. С. 33.
56. Орловська Н. Про модель кримінально-правового впливу на юридичну особу в Україні. Юридичний вісник. 2014 № 2. С.14-16.
57. Орловський Р. С. Критерії поділу співучасників на види. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Право. 2014. № 1106, вип. 17. С. 175–179.
58. Орловський Р. С. Посібник як вид співучасника в злочині. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. 2014. Вип. 10-1(2). С. 72-77.
59. Павлик Л.В. Диференціація кримінальної відповідальності за злочинні посягання в сфері економіки: Автореф. дис. канд. юрид. наук. Львів, 2013. 18 с.
60. Пащенко О.О. Обставини, що визначають соціальну

обумовленість охоронних кримінально-правових статей (законів про кримінальну відповідальність). Актуальні проблеми кримінальної відповідальності: матеріали міжнар.наук.-практ. конф. (м. Харків, 10-11 жовт. 2013 р.; редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.) та ін. Х.: Право, 2013. С. 210-213.

61. Савченко А. В. Сучасне кримінальне право України: Курс лекцій / Савченко А. В., Кузнєцов В. В., Штанько О. Ф. К.: Вид. ПАЛИВОДА, 2016. С. 118.

62. Селецький С. І. Кримінальне право України. Особлива частина: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 504 с.

63. Смаль І.В. Організована економічна злочинність: криміналістичний аспект. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2009. №21. С. 125–131.

64. Стеблинська О.С. Кримінологія: науково-практичний посібник / О.С. Стеблинська. К. : Ін-т крим.-викон. служби, 2014. 126 с.

65. Туляков В.О., Мирошніченко Н.А, Балобанова Д.О. Кримінальне право України. Загальна частина: текст лекцій: Закон. Злочин. Відповідальність. Одеса: Юридична література, 2014. 128 с.

66. Ус О. В. Особливості кваліфікації діянь співучасників: аналіз постанов Пленуму Верховного Суду України. Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. Харків, 2014. Вип. 27. С. 59–71.

67. Ус О.В. Інститут співучасті в кримінальному законодавстві України: порівняльно-правовий аспект. Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В.Я. Тацій. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2003. Вип. 59. С. 115–121.

68. Ус О.В. Кримінальна відповідальність за підбурювання до злочину. Рукопис. автореф. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2005. 14 с.

69. Харко Д. М. До питання проблеми відмежування виконавця від

організатора злочину. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2013. Вип. 4. С. 231-239.

70. Юрчак Е. В. Теория вины в праве. Монография. Издательство "Проспект" 2015. 193 с.